

6. Skyscraper news [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skyscrapernews.com>.
7. Ken Yeang. Eco Skyscrapers / Ken Yeang, Ivor Richards – Australia:, Images Publishing, 2007 — 160 с.
8. <http://research-journal.org>
9. <http://psk35.ru/>
10. «Энергоэффективные здания» Ю. А. Табунщиков, М. М. Бродач, Н. В. Шилкин.

Анотація

В статті проаналізовані та розглянуті сучасні напрямки в будівництві багатофункціональних житлових будівель.

Ключові слова: багатоповерхове будівництво, вертикальна архітектура, екологічність, інновації.

Abstract

The article is reviewed and analyzed the modern tendencies of construction of the multi-use high-altitude buildings.

Keywords: high-rise building, vertical architecture, sustainability and innovation.

УДК 725.578(091)(045)

Н. Б. Мирошнікова

*студентка 5 курсу, кафедри архітектури
Національного авіаційного університету*

Ю. О. Дорошенко,

д. т. н., проф.

кафедри архітектури

Національного авіаційного університету

БУДИНКИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ: РЕТРОСПЕКТИВА ТА ТИПОЛОГІЯ ЗАКЛАДІВ ОПІКИ

Анотація: у статті розглянуто ретроспективу становлення закладів опіки, розглянута типологія подібних закладів та проаналізований вітчизняний і зарубіжний досвід проектування, будівництва та експлуатації закладів опіки дітей-сиріт.

Ключові слова: заклад опіки, будинок виховання, розвиток дитини.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей, позбавлених батьківської опіки. Небувала духовна, економічна, політична, соціальна криза, яка потрясла Україну, привела до збільшення числа сімей з тим або іншим рівнем соціальної, психологічної або структурної дезорганізації. Різде падіння життєвого рівня населення зумовило таке явище, як відмова батьків від дитини у зв'язку з відсутністю можливості її прогодувати. Кризові явища в суспільстві спричинили зростання злочинності, наркоманії, алкоголізму, психічних захворювань, розширивши витоки дитячого неблагополуччя.

В Україні, згідно зі статистичними даними, кількість врахованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, наближається до 1 млн. чоловік, і, що особливо тривожно, протягом останніх десятиліть зберігається стійка тенденція щодо зростання контингенту таких дітей.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Наукові дослідження з проблеми сирітства почали проводитися в Україні з середини 90-х років. Санітарно-гігієнічні аспекти проблеми дитячої бездоглядності розглядалися в лабораторії Гігієни дитинства Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва АМН України (кер. Полька Н.С., шифр теми ВН.16.29.99., № державної реєстрації 0199U002424 1999р.).

У 1999 році були розроблені гігієнічні нормативи улаштування вихованців закладів опіки “Тимчасові санітарні правила і норми улаштування, обладнання, утримання притулків для неповнолітніх та організації харчування і медичного забезпечення дітей” (ДСанПІН 5.5.3.052 – 99). Окремі аспекти організації дитячих закладів опіки розглянуті в роботах педагогів, психологів, соціологів та фахівців інших спеціальностей. Проблему дитячої безпритульності та її подолання висвітлювали В. Виноградова-Бондаренко, І. Діптан, А. Зінченко, С. Кульчицький, Є. Шаталіна, теоретико-методичні основи діяльності інтернатних закладів відображено у працях Б. Кобзаря, Н. Яремченко. Історію становлення, розвитку та трансформації установ інтернатного типу досліджували В. Слюсаренко, В. Покась, С. Заєць. Опіку над дітьми в добу трансформації соціального устрою аналізували С. Бадора, Т. Завгородня, Б. Ступарик.

Для вивчення даної проблеми важливе науково-практичне значення мають дослідження та проектно-творчі роботи з питань архітектури навчальних закладів:

- щодо удосконалення роботи шкільних закладів – *Начевої О. О., Консулової Н. А., Сьомки С. В., Дячок О. М.*;

- з проектування закладів дитячого оздоровлення та лікування – *Гусєва В. В., Хаханової Л.П., Подчаска-Вишинської В., Степанова В. К., Тхор Є.О.;*

- з проектування виправних закладів для неповнолітніх засуджених – *Третьяк Ю.В.;*

- з проектування та удосконалення роботи закладів щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – *Кабанова І.В., Мубаракшиної Ф.Д.*

Архітектурній організації дитячого рекреаційного середовища присвячені роботи Крижановської Н.Я., Солодилової Л.А., Петровської О.В.

Важливе значення для вивчення означеної проблеми мали роботи педагогів та психологів, присвячені дитячому вихованню: Макаренка А.С., Сухомлинського В.А., Власової О.І., Козубовської І.В.

Проведені в останні роки окремі фрагментарні розробки з даної проблеми (архітектурно-планувальні пропозиції щодо улаштування притулків для неповнолітніх, які були розроблені в КиївЗНДІЕПі) потребують поглиблення та удосконалення.

Тому виникла необхідність обґрунтування науково-методичних основ для проектування та будівництва таких закладів опіки, які забезпечать належні умови для проживання, навчання, виховання, медичної та соціальної реабілітації, духовно-культурного розвитку дітей, позбавлених батьківської опіки.

Метою статті є вивчення ретроспективи становлення закладів опіки та аналіз типології таких закладів.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку системи соціального захисту неповнолітніх бере свій початок з часів правління Костянтина Великого (Візантія), де було вперше введено державне піклування над самотньою дитиною. Виховні будинки тих часів мали назву брєфотрофій. Італійські міські притулки для сиріт та безпритульних дітей XV-XVI ст. навчали ремеслам, музиці, а особливо співу (з метою підготовки співаків для церковних хорів). Найбільш поширеним місцем розташування були церковні та монастирські комплекси, де створювалися умови для проживання та постійних репетицій.

У 1445р. було відкрито виховний будинок Оспедале дел'ї Інноченті (арх. Брунелеско). У 1471р. було перебудовано Оспендале Сан Спїрїто у Венеції.

У Російській Імперії питання опіки дітей-сиріт поставали ще під час правління царя Михаїла Федоровича (XVII ст.). Під час правління Катерини II (1763) було стверджено план Імператорського виховного будинку в Москві. У

1763 році за підтримки президента Російської академії мистецтв І. І. Бєцького в Москві розпочалось будівництво Виховного будинку на набережній Москви-ріки. За планом цей величний ансамбль складався з центрального корпусу карделож та двох бічних корпусів - "квадратів" з внутрішніми дворами. Крім житлових чарунок вихованців, до складу Виховного будинку ввійшли: дві домові церкви, капличка, лікарня, житлові квартири вихователів, службових та священнослужителів, пральня. Передбачалось улаштування прилеглих садів. На кінець XIX ст. в Російській Імперії працювала розгалужена мережа закладів соціальної підтримки не лише безпритульних дітей, але й дорослих безхатченків (нічліжні будинки, будинки працелюбства, замські притулки).

Проблема дитячої безпритульності та бездоглядності не є новою для сучасної історії України. Увагу привертає перша половина XX ст., коли соціально-політичні потрясіння в країні спровокували появу величезної кількості самотніх дітей. Напередодні першої світової війни в Російській Імперії нараховувалося близько 2,5 млн безпритульних дітей. До 1917 року в Україні діяло кілька благодійних товариств, які опікувалися проблемами нужденних дітей: Київське товариство землеробних колоній та ремісничих притулків, Чернігівське товариство опікування, Харківське товариство соціальної опіки, Товариство надання допомоги хворим дітям у Києві та ін. Під їхньою опікою до початку 1917 року знаходилося 99 притулків. У 20-30-ті роки розроблялися типові проекти дитячих дошкільних установ, дитячих будинків, шкіл-комун. Обґрунтуванням для норм та складу приміщень виступали педагогічна програма закладу та режим його роботи (різновиди діяльності, склад дітей, тривалість їх перебування у закладі). Значну роль у профілактиці безпритульності відігравав Український Червоний Хрест, який надавав матеріальну допомогу дітям під час стихійних лих, проводив оздоровчі кампанії, на свої кошти утримував яслі, дитячі будинки.

Голодомор 1932-1933 років багато в чому перекреслив здобуте у ліквідації дитячої безпритульності. Виникла нова її хвиля, породжена колективізацією, голодомором, політичними репресіями.

Поштовхом для сучасної хвилі дитячої бездоглядності та появи "вуличних" дітей та підлітків стали політичні та соціально-економічні потрясіння в країні на початку 90-х рр. XX ст.

Аналізуючи загальну мережу сучасних закладів опіки, можна виявити основні типологічні види будинків для безпритульних:

- 1) *будинок маляти;*
- 2) *дитячий будинок;*
- 3) *школа-інтернат;*
- 4) *дитячий будинок сімейного типу;*

Будинок дитини - дитячий заклад для утримання та виховання дітей віком від 1 місяця до 3 років, від яких відмовилися батьки в пологовому будинку чи покинули їх напризволяще. Ці будинки знаходяться у відомстві Міністерства охорони здоров'я.

Дитячий будинок - державний виховний заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Існує три типи дитячих будинків: дошкільні - для дітей 3-6 років; шкільні - для дітей 6-17 років; змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку. У будинку діти залучаються до різних видів діяльності: пізнавальної, трудової, спортивної, ігрової, побутової тощо. При кожному дитячому будинку діє опікунська рада, в яку входять представники місцевих органів народної освіти, члени педагогічного колективу.

Школа-інтернат для дітей-сиріт - державний навчально-виховний заклад для дітей-сиріт, дітей з неповних сімей, а також дітей, які потребують допомоги держави через хворобу батьків, втрати з ними зв'язків, позбавлення батьківських прав, в якому діти можуть виховуватися і навчатися від 3 до 17 років.

Дитячий будинок сімейного типу - це окрема родина, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі. Така родина бере на виховання і спільне проживання не менше 5 дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування.

В країнах світу розвиваються *альтернативні форми виховання дітей*, які проживають в дитячих установах. В більшості країн світу в останні 20 років постійно спостерігається схожа тенденція: відмова, від великих дитячих установ і підтримка дітей в їх природному (родинному) середовищі проживання.

В таких країнах, як Румунія, Угорщина будь-яка інтернатна установа максимально наближена до створення родинної атмосфери виховання і не може утримувати більше 20-30 дітей.

У західних країнах, зокрема у США та Великобританії, не залишилося дитячих будинків у традиційному розумінні. Для дітей же, які зазнали тяжких психологічних травм та потребують тимчасового або тривалого відокремлення від родини, існує можливість перебування у закладах типу "групових будинків". Члени команди цього закладу (до складу якої можуть входити психіатр, соціальний працівник, учитель, педіатр, дитячий працівник, психотерапевт, юрист, інколи – священик та батьки) проводять первинне оцінювання проблем та потреб дитини, на підставі чого складається план психологічної реабілітації для кожної дитини (орієнтовно три місяці). По закінченні визначеного терміну команда оцінює зміни та результати

психологічного впливу, після чого приймається рішення про подальшу долю дитини.

У Швеції протягом останніх 20 років у системі піклування про дітей стратегія полягає в тому, що розробляючи і вживаючи заходи, необхідно акцентувати увагу не тільки дитину і її родину, а й також паралельно протистояти процесам, які виключали родину із суспільства. Виходячи з цієї стратегії, персонал помістив дітей у родини і втілює свою роботу з дитиною в домашньому середовищі замість дитячого будинку.

В Білорусії також віддається перевага влаштуванню дітей у родини, де виховання дитини обходиться в 5-7 разів дешевше, ніж у школі-інтернаті та дитячому будинку. В дитячих будинках сімейного типу сьогодні виховується 8 тисяч дітей різного віку. У цих родин (їх зараз 29) – 200 прийомних дітей, 60 – рідних [5, 6]. Є в цій країні, ще й дитяче селище – це один з варіантів дитячого будинку сімейного типу. Воно побудоване в місті Кобрине Брестської області за підтримки представників Німеччини. Дитяче селище складається з триповерхових котеджів, розташованих в мальовничій місцевості, у ньому проживають 12 матерів-виховательок і 120 дітей різного віку – від 1 до 15 років.

Творцем педагогічної системи "дитячих селищ" був австрійський педагог, лікар Герман Гмайнер (1919-1985). В 1949 р. він створив в Імсті перший будинок для дітей, позбавлених батьківського піклування. В кінці 1950 р. п'ять будинків утворили там "дитяче селище". В 1993 р. соціально-педагогічні утворення такого типу діяли вже у 120 країнах світу.

В результаті ретроспективного вивчення становлення закладів опіки, аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду організації подібних закладів, можна зробити такі висновки:

- 1) проблема сирітства існує з давніх часів і досі є актуальною;*
- 2) протягом історичного розвитку людства змінювались форми та методи виховання сиріт, і відповідно до цього мінялась організація закладів опіки;*
- 3) державні установи надають притулок безпритульним, проте існуючі типи закладів опіки мають низку гострих соціальних, соціально-педагогічних та психологічних суперечностей, що ускладнюють процес адаптації випускників дитячих будинків до самотійного життя: проблеми у сфері міжособистісних стосунків, неготовність до взаємодії із соціумом, відсутність ясного уявлення про самотійне життя, інфантилізм, нездатність передбачити наслідки своїх вчинків, відсутність добре сформованих соціально-побутових навичок, невміння заповнити свій вільний час соціально-прийнятним дозвіллям, недостатність сформованості самоконтролю та самодисципліни.*

Висновки. Враховуючи розглянуті аспекти, суспільно важливим завданням є вироблення принципово нового типу закладу опіки, пошук ефективних архітектурно-планувальних рішень такого будинку виховання дітей-сиріт, де забезпечуватимуться усі умови для проживання, навчання, виховання, медичної та соціальної реабілітації, духовного та естетичного розвитку молодого покоління. Основу типології закладів опіки складуть будинок маляти, дитячий будинок, школа-інтернат, дитячий будинок сімейного типу. У процесі розробки і наукового обґрунтування ця типологія має доповнитися новим закладом опіки – будинком виховання і розвитку дітей-сиріт при монастирі.

Література

1. Національна програма "Діти України" / Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. - К.: ІЗМН, 1998.-355 с.
2. Психологічні особливості розвитку особистості дитини в умовах інтернатного закладу.: Метод. реком. /Упоряд. О.Г.Антонова-Турченко. - РНМК.- К., 1992.- С. 42.
3. Ахаїмова А.О. Історична еволюція закладів соціального захиту самотньої дитини // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наукових праць. Спецвипуск.– К.: КиївЗНДІЕП, 2004. – С. 44-48.
4. Соціальна підтримка сиріт.: Інформаційно-методичний бюлетень Українського державного центру соціальних служб для молоді / Упоряд. І.Б.Іванова, І.Д.Зверева. - К., 1996.- №2.- С.52.
5. Фролов А., Трушина Ю. История создания «детских деревень» семейного типа // Социальная педагогика. - 2004.- №1.- С.29-31.
6. Чет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах.// Управління освітою. - 2003.- №15-16.- С. 10-11.

Аннотація

В статті розглянуто ретроспективу становлення установ опіки, розглянуто типологію подібних установ і проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід проектування, будівництва і експлуатації установ опіки дітей-сиріт.

Ключевые слова: учреждение опеки, воспитательный дом, развитие ребенка.

Annotation

In article the retrospective of formation of organizations of guardianship is considered, the typology of similar organizations is considered and domestic and foreign experience of designing, construction and operation of organizations of guardianship of orphan children is analyzed.

Keywords: guardianship, orphanage, a child's development.